

*Descobreix la història
del nostre poble.*



El document de la portada correspon al títol de Fill Adoptiu de la població de Parets del Vallès a Josep Feliu i Prats per la seva tasca altruista en el finançament de la reconstrucció del temple de Sant Esteve i la construcció de la guarderia en l'interior del recinte de la Linera. Aquest reconeixement públic es va fer en data del 4 de maig de 1947, en compliment de l'acord del ple de l'Ajuntament de 19 de gener del mateix any.

Aquest document fou recuperat i conservat per els germans Josep i Antoni Puig, actualment és en possessió de la família Feliu.

Aquest document no podrà ser reproduït sense l'autorització expressa dels Srs. Feliu.

SUMARI

Editorial

La Linera per Joan Volart i Bellavista

Els carrers de la Linera per Antoni i Josep Puig i Serra

Cases habitades el 1919 al carrer Santa Irene per Antoni i Josep Puig i Serra

Vivències de la Carme Nadal i Flaqué al carrer Santa Irene per Carme Nadal i Flaqué

“A las Cortes” per Rosa Martí i Conill

Història de l'Eixample (primera part) per Salvador Isern i Anglada

Entrevista a Núria Nogué per Rosa Martí i Joan Volart



Editat per: Centre d'Estudis Locals PARIETES

Número d'inscripció: 31584/1

Data d'inscripció: 31/01/2006

Redactors: Josep Comas, Anna Esteve, Marta Garcia, Rosa Martí, Roger Prims, Antoni Puig, Josep Puig, Joan Volart.

Col.laboradors: Salvador Isern i Anglada, Carme Nadal i Flaqué.

Correctora lingüística: Merce Alcanya Alarcón

Logotip: Lluís Miras

Composició i Muntatge: Esteve Conill i Ferran Vidal

Adreça de contacte: parietes@gmail.com

Dipòsit Legal:

ISSN: 2013-1763

Impressió:

Amb el suport de:





Mossèn Jaume Urgell amb Eduard Manau, Jaume Anfruns, Pere Planas, Josep Xicota, Josep Serra, Jaume Ribell, Esteve Parera, Domenech Turull, Joan Cors i Joaquim Briquets, cap el 1949



Josep Ruiz, Joan Puig, Sebastià Martorell i Joan Guasch, cap el 1962

Enguany a Parets es celebra un aniversari molt significatiu; és l'inici de la industrialització en el nostre poble. El 1.880 es van posar en marxa els telers de la fàbrica la Linera. Aquest fet va marcar una canvi d'etapa en la nostra història local. La gran majoria de la població estava ocupada en les feines del camp i el bestiar, tot i que i també hi havia els artesans que treballaven en el seu ofici, com eren els espadenyers, fusters, forners, man-yans, botiguers, etc. Començaven les grans fabricacions en sèrie, un concepte revolucionari que ha marcat una etapa de la història de la humanitat.

Els nostres avantpassats, besavis/es, avis, pares i moltes persones que viuen o han viscut en el poble varen ser testimonis d'aquesta indústria i es varen emmotllar a les normes, a l'argot que hom emprava en aquest sector tèxtil i al soroll que feien aquells telers a l'interior de la nau, així com al xiulet del pito que marcava les hores d'entrar i sortir, les pauses per esmorzar o per dinar.

Aquells sons eren familiars per a tota la gent de Parets, encara que no treballessin a la fàbrica. Moltes persones de pagès també s'orientaven en la seva feina en el camp per l'horiari, atès que no portaven rellotge, amb el pito de la Linera.

La Linera va ser molt més que una fàbrica. Era una colònia industrial dins un poble. Com s'ha explicat en molts articles fets o escrits pels germans Antoni i Josep Puig i Serra en aquesta revista, antics treballadors d'aquesta empresa tenien cases pròpies i generalment, més d'un membre de la família n'era assalariat. També tenien els seu propi economat. Cal recordar que la Progressiva va ser fundada per antics obrers i encarregats de la fàbrica. Es va crear la Guarderia o Casa Cuna. Aquesta va funcionar en dues etapes durant l'època que es constituí en Cooperativa, en el temps de la Guerra, i després des de l'any 1947 fins el 1967.

La família Feliu, propietària de la fàbrica, va finançar després de la Guerra Civil, la reconstrucció de l'església de Sant Esteve i va subvencionar els estudis a fills de treballadors, entre moltes d'altres tasques socials. Es pot dir que els propietaris del camaleó van exercir una funció social molt important al llarg dels molts anys en què varen desenvolupar la seva activitat a Parets, 1.880-1971.

En aquest butlletí ens hem proposat dedicar un espai important a tractar aquesta efemèride a través de diferents articles d'aquesta indústria emblemàtica i familiar que va lligada al nom d'una nissaga, els Feliu. Ho fem amb tres articles, tot i que atesa la rellevància que va tenir pels paretans aquesta empresa familiar, que va donar feina a moltes persones del nostre poble, en cada número hem dedicat un espai per parlar de La Linera.

En aquesta edició s'inclou una relació de les cases habitades el 1919 en el carrer de Santa Irene, ja que per una errada no va sortir publicat en el butlletí n. 5 en l'apartat de les Cases de la Linera.

Per últim, us volem recordar que qui vulgui fer la seva aportació pot contactar amb nosaltres a l'adreça:

parietes@gmail.com

Som uns quants i volem ser molts més.

Enguany fa 130 anys que l'Antoni Feliu Peix de Vilassar de Dalt, empresari i propietari i gerent de la fàbrica "Tejidos mecánicos Antonio Feliu", va posar en marxa els telers de la Linera a Parets. El fet de començar la "deslocalització" del Maresme al Vallès, com més tard podrem veure, ja que l'any 1892 va tancar definitivament la seva fàbrica de Vilassar, era per dos motius prou importants per a un empresari en aquell temps: l'articulació d'un moviment sindical molt important a Vilassar de Dalt i el fet que no disposaven de gaire aigua. Cal recordar que a la localitat on tenia la indústria el senyor Feliu hi havia tres seccions de la Federación Regional Española de l'AIT i Les Tres Clases de Vapor¹.

A mitjans del segle XIX Vilassar tenia 5 empreses de filats, el nombre de telers manuals era de 1.073 i representaven el 17,5 % del total del Maresme. El motiu del trasllat de l'empresa d'una població a una altra a la recerca d'un indret agrícola, sense influència dels sindicats obrers, també va ser el mateix de la deslocalització del Vapor Vell, de Sants, a la Colònia Güell de Santa Coloma de Cervelló. Parets, en el darrer quart del segle XIX, era un poble amb 1.100 habitants i vivia bàsicament del treball de la terra, tot i que hi havia alguns petits tallers tèxtils. També ha estat una població on ha abundat l'aigua. El lloc on es varen instal·lar estava a prop de la mina de Ca n'Oms i del riu Tenes.

L'inici de la producció va començar el setembre de l'any 1.880. Comptava amb 38 treballadors/res i 28 telers. La nau de dues plantes on es produïa era anomenada la quadra vella. A diferència d'altres colònies tèxtils que estaven instal·lades a les ribes dels rius i aprofitaven els salts de l'aigua per posar en moviment els embarrats i les politges, que a través de les corretges transmetien l'energia mecànica als telers i la resta de maquinària, aquí es feia amb una màquina de vapor. Cal dir que la matèria primera, en aquest cas el carbó, era molt més car que l'aprofitament de l'energia

hidràulica. A través de la combustió del mineral en l'interior de la caldera, anava escalfant l'aigua i en arribar aquesta en estat d'ebullició produïa vapor que era el que desplaçava l'èmbol que transmetia el moviment a través d'un sistema biela-manovella a un volant.

L'actual carrer Antoni Feliu, quan es va inaugurar portava per nom "El vapor". Eren cases unifamiliars, adossades de planta i pis. Eren propietat de la fàbrica i hi vivien els seus treballadors. Fins l'any 1913, època que regia els destins del nostre poble l'alcalde Martí Mas i Fau, es varen anar construint aquests habitatges socials que varen acabar aquesta etapa amb el carrer Sant Josep. Tres carrers es varen edificar a la colònia de la Linera, entre 1890 i 1913: el d'Antoni Feliu, de Santa Irene i de Sant Josep. En la postguerra va continuar l'obra social i es varen construir darrera el cementiri uns blocs de pisos i les cases de fusta.

L'any 1890 va morir el patriarca i fundador de l'empresa, Antoni Feliu Peix. Els hereus foren els seus fills. Arran d'aquesta successió hi va haver un canvi de raó social i l'empresa passava a anomenar-se "Hijos de Antonio Feliu".

A principis del segle XX els homes de la secció d'obres varen fer l'obertura d'una mina sota la llera del riu Tenes a fi de portar l'aigua fins els dipòsits de la fàbrica. Aquesta mina tenia més d'un quilòmetre. Es va obtenir una concessió administrativa d'aigües de la riera Tenes per tal d'extreure 1.728 m³ en el transcurs de vint-i-quatre hores. Això va millorar la secció de blanqueig i tintoreria. Es va crear també el camp de blanqueig per obtenir, sense malmetre la fibra, aquell blanc de neu tan perfecte que els nostres elegants lluien a les seves pitreres, colls i punys emmendonats en els *reveillons* de Cap d'Any².

Durant la primera dècada el negoci anava prou bé i varen inaugurar una sucursal de

vendes a Madrid (1.906), carrer Espartero 1-3. També varen instal·lar el despatx a Barcelona, al carrer Casp, 32. El dibuixant J. Triadó va crear l'anagrama del Camaleó, que seria el símbol emblemàtic dels productes de la casa. El prestigi i la qualitat de llurs productes era extraordinari i el resultat d'això era que el negoci anava d'allò més bé. Arran d'aquesta bonança econòmica varen decidir llogar, l'any 1913, dos locals a Barcelona, l'un al carrer Fontanella, 9 i l'altre a Ronda Sant Pere, 8. En aquests noves instal·lacions es

dels EEUU, però resultava molt car. Tot i així en ple conflicte europeu, l'any 1.915, varen rebre una comanda de 200.000 tendes de campanya per a l'exèrcit grec. El preu era de 2 milions de francs d'or. Varen ésser embarcades al vaixell "Begoña", però, malauradament aquest vaixell va ser torpedinat. Amb tot La Linera va cobrar la feina feta.

La manca de lli va fer que el negoci anés a menys i varen optar per liquidar les botigues i traslladar el despatx a la Rambla Catalunya,

23. Deixaven de comercialitzar els seus propis productes al detall i tornaven al sistema anterior, és a dir del productor al botiguer. Després, l'any 1.917, varen enregistrar l'empresa com "Indústria Linera, SA". La fàbrica de Parets va tenir com a director, des de l'any 1.911 fins 1921, Mariano Fajas. Cal recordar que aquest senyor, després de deixar la



Inauguració de la Casa Cuna al 1947

venia al detall i, alhora, també hi havia el taller de confecció. Els aparadors estaven plens de persones que quedaven bocabadades amb aquells bonics models de bruses de dona brodades de rigorós estil, tovalloles esplèndides, robes de llit i taules amb brodats dibuixats per veritables artistes. El logotip del camaleó apareixia a les pàgines dels diaris, a les tanques,... és a dir arreu.

L'esclat de la Gran Guerra (1.914) va fer minvar l'aprovisionament de la matèria primera, la filatura de lli, ja que provenia de països bel·ligerants com França, Anglaterra i Bèlgica. Varen passar al cotó que era importat

Linera, va crear la seva pròpia empresa i l'any 1923 es va traslladar a Montmeló i fins l'any 1968, data en què va tancar les portes, va donar feina a molta gent d'aquest poble veí. Després del senyor Fajas, varen ocupar el càrrec de director de la planta de Parets els senyors Albors, Prats i Piferrer, successivament.

L'agost del 1930 s'inaugurava a Lliçà d'Amunt una altra fàbrica tèxtil que era una sucursal de la Linera, que s'havia establert a Parets mig segle abans. En principi subministraven rodets i bitlles per la casa de Parets i després passaren a fer filatura de lli i, més

tard, cotó. L'any 1.943 hi treballaven 130 treballadors/res³.

En plena Dictadura del General Primo de Rivera, les treballadores de la Linera es varen mobilitzar per demanar que s'apliqués la jornada laboral de 48 hores setmanals a la fàbrica de Parets, ja que la normativa laboral així ho establia. Elles treballaven més temps del que marcaven les ordenances laborals. En aquest conflicte hi va intervenir com a mediador el batlle de l'època, Cristòfol Ferrer. El resultat de la mediació entre les treballadores i l'amo va ser favorable a la part social, ja que varen aconseguir llurs reivindicacions laborals⁴.

Segons es pot veure en un acte de plens de l'any 1932, el 13 de gener d'aquell any dimitia el primer alcalde republicà de Parets, Manuel Guasch Cortès. El motiu va ser que va fer de mediador en un conflicte que hi va haver entre l'amo i els treballadors/es de la Linera. La resolució no va afavorir a la part obrera, i el batlle en desacord amb aquell laude, va deixar voluntàriament el seu càrrec.

SEGONA PART

Període de la Guerra Civil

La Indústria Linera, es va transformar en una societat cooperativa controlada pel sindicat U.G.T. Això va ser el setembre de 1936, emparant-se en un decret de la Generalitat que obligava a les empreses més grans de 100 treballadors a constituir-se en cooperatives. Aquesta cooperativa tenia 712 membres, entre els obrers de Parets, Lliçà d'Amunt i Barcelona. Estava dirigida per un Consell Obrer. Durant la guerra es dedicaren bàsicament a fer material per l'exèrcit republicà: teles per l'aviació, vestits militars, tendes de campanya i caretes antigàs. Des de la seu central de Barcelona s'editava un butlletí, del qual he pogut treure aquesta informació. En aquesta revista informativa hi havia articles que feien al·lusió al funcionament dels moviments cooperativistes i també de totes les

activitats laborals o lúdiques que es desenvolupaven a la cooperativa. Hom pot llegir en aquests butlletins una relació d'efemèrides dels cooperants: casaments, naixements d'algun fill dels associats, defuncions, etc. A la vegada també informaven de les notícies del front de guerra. Un apartat de la revista estava dedicat a tots aquells cooperants que estaven interessats en aprendre l'anglès. A cada número hi havia un article publicat íntegrament en aquesta llengua.

La Indústria Linera, societat cooperativa, havia creat uns serveis mutualistes: jubilació voluntària a partir dels 60 anys, amb una paga vitalícia de 75 pessetes setmanals o bé la setmanada íntegra, si era inferior a 75 pessetes. També hi havia un subsidi per invalidesa, malaltia o bé accident laboral. Es va establir un període de maternitat de 2 mesos, amb el sou pagat al 100%. Per les famílies en que algun dels seus membres, treballadors de la Linera, anessin a la guerra se'ls pagava un 75% del sou que tenia aquest assalariat.

El dia 27 de juny de 1937 plovia a bots i a barrals. A Parets s'inaugurava la guarderia pels fills dels treballadors/es de la Linera. Estava instal·lada en la planta baixa de la casa del director, avui escola de música. Impartien una pedagogia avançada per aquella època, i gaudien d'unes bones instal·lacions des del punt de vista mèdic i pedagògic. Disposaven de molt material didàctic, i moltes de les joguines eren fetes a la secció de fusteria que tenia la mateixa fàbrica. La directora va ser la Maria Busquets. Aquesta docent defensava que aquest centre no s'hauria de dir guarderia, sinó "Casal del nen". Basava la seva pedagogia en dos pilars: la higiene del cos i la de l'esperit. Del binomi de les dues s'obtenia l'amor al pròxim, i això era l'ideal més perfecte de la convivència social. Era el centre on es devia encarrilar física i moralment els petits vers una vida lluminosa i feliç, vigilant la seva salut, els seus progressos físics i intel·lectuals, completant la lactància materna, subjectes sempre a un pla rigorós des de

la seva naixença, aptes, forts i sans⁵.

LA POSTGUERRA

Un cop acabada la guerra civil, abril del 1939, tot i no estar derogat l'estat de guerra fins l'abril de l'any 1948, es va viure una etapa de postguerra. Va ser un període dels més negres que ha viscut Espanya en tot el segle XX. Els vencedors varen reprimir els vençuts. L'elevat nombre d'execucions en el Camp de la Bóta són un exemple de l'actuació del nou règim de caràcter feixista.

camp de concentració. Cal dir que el poble passava gana, no tenia els mínims per alimentar-se dignament. L'Espanya franquista va viure aïllada de la resta del món. Es vivia una autarquia econòmica i en el mercat escassejaven moltes primeres matèries. Una d'elles era el cotó. Això va ser un dels grans problemes d'aquesta i moltes indústries tèxtils.

Amb l'acabament de la guerra, els antics propietaris varen recobrar allò que se'ls havia col·lectivitzat. La família Feliu també va tornar a agafar les rendes de la seva fàbrica. Per



Casa Cuna al 1947

Dos obrers de la Linera que havien estat militants del sindicat UGT, i alhora havien estat regidors del consistori paretà durant el conflicte bèl·lic, varen ser afusellats en aquell camp de tant trist record. Els dos treballadors que varen ser víctimes d'aquesta terrible i cruel injustícia foren l'Esteve Seguer Forés (25.10.1939) i Amadeu Ramon Briquets (19.10.1939).

Moltes persones varen haver d'exiliar-se i d'altres varen patir penes de presó o bé varen necessitar avals franquistes per sortir dels

cert que la cooperativa obrera la Linera va deixar els magatzems plens de gènere i la maquinària en molt bon estat.

Antonio Feliu Prats s'encarregava de les vendes i el seu germà Josep esdevenia el màxim responsable de la producció. El primer, l'Antonio, va morir l'any 1940. El seu germà, Josep, i els seus fills varen continuar el negoci. Malgrat les dificultats d'aquells anys on mancava la matèria primera i hi havia restriccions de fluid elèctric, La Indústria Linera va tirar endavant i fou una empresa capda-

vantera en el seu ram.

La nissaga dels Feliu també es va caracteritzar per ser uns mecenes locals; entre les aportacions més destacades al poble cal destacar la reconstrucció del temple que havia estat cremat durant la Guerra. Josep Feliu, mossèn Manuel Trens, Francesc Folguera i Frederic Marés varen emprendre un viatge per tota la geografia espanyola a fi de conèixer diferents temples i alhora inspirar-se en el que hauria d'ésser la nova església de Parets. Finalment l'arquitecte Francesc Folguera va ser qui va portar la direcció de la gran obra arquitectònica. L'escultor fou Frederic Marés i el pintor noucentista Josep Obiols també hi va deixar empremta. El cost total de l'obra va anar a càrrec dels amos de la fàbrica.

Durant aquests anys també varen crear una sèrie de serveis pels treballadors que ben pocs empresaris varen fer. L'any 1947 inauguraven una guarderia pels fill/es de les mares treballadores. Jo vaig ser-ne un d'ells, ja que la meva mare treballava a la secció de mocadors. Continuaren creant nous habitatges pels seus assalariats i també varen impulsar un economat perquè hi havia manca d'aliments. Ja en els anys cinquanta varen crear un servei mèdic dins l'empresa, on ja disposaven d'un dels pocs equips de raigs X que hi havia en aquell temps. Varen vetllar i tenir cura per la salut dels seus obrers. També varen donar beques pels fills d'alguns treballadors. Tota una obra social molt lloable que fins i tot podria ser un model a copiar pels empresaris dels nostres dies. Va arribar a ser reconeguda com empresa model l'any 1948 per les autoritats franquistes com a conseqüència de la seva gran obra social.

El qui fou alcalde republicà de Parets del 1931 fins 1932, Manuel Guasch i Cortés va vendre la seva finca que tenia prop de l'antiga N-152, avui C-17, a l'amo de la Indústria Linera. Això era l'any 1.942. Aquesta propietat també es coneguda popularment com can Gosc.

A partir de l'any 1959, amb el "Pla d'estabilització econòmica", s'acabaven els anys d'autarquia i va començar la instal·lació de multinacionals a casa nostra i es varen obrir les relacions comercials amb altres països. Calia renovar les velles infraestructures de fabricació, és a dir fer més inversió en noves tecnologies i renovació de la maquinària. La indústria Linera no es va posar al dia i malauradament, l'any 1971, els telers de la fàbrica varen parar la seva activitat.

Joan Volart i Bellavista
Diplomat en Magisteri

- 1.- "Tres Clases" en terminologia de l'època són tres oficis i "vapor" perquè es tractava d'oficis que treballaven amb màquines mogudes per la força del vapor, tot i que l'organització que ens ocupa s'estengué per les comarques de l'Alt Llobregat i el Cardener on les màquines feien servir energia hidràulica. Aquesta organització obrera es va formar amb la federació de les Societats de Teixidors Mecànics, Filadors i Jornaleros de les empreses del tèxtil de Barcelona.. L'agost de 1869 presentaren una taula de reivindicació de sous als fabricants de Barcelona.
- 2.- Literalment figura en el butlletí nº6, pàg. 13, de la Cooperativa obrera de producció indústria Linera.
- 3.- Segons consta en el llibre La Vall del Tenes. Natura, passat i present d'un racó del Vallès. Pàg. 124. Autors: J. Dantí, Lluís Galobart i Joan Ruiz i Calonja.
- 4.- Informació extreta del llibre Aproximació a la història de les dones de Parets, pàg. 86. Maria Gorina i Rosa Martí Conill. Edició abril, 2000.
- 5.- Butlletí nº6 de la Cooperativa Obrera de Producció Indústria Linera, pàgs. 2 a la 7

Bibliografia:

- Arxiu municipal: actes de plens de l'Ajuntament de Parets.
 - Butlletins de la Cooperativa Obrera de Producció Indústria Linera, nº 1 al 13.
 - Gran geografia comarcal de Catalunya (El Vallès i el Maresme). Fundació Enciclopedia Catalana.
 - Aproximació a la història de les dones de Parets. Maria Gorina Esteve i Rosa Martí Conill. Edició: Ajuntament de Parets. Primera edició, abril 2000.
 - Cem (Butlletí del Centre d'estudis de Montmeló) nº4. Juliol 2000. Article de Joan Salvador i Giménez. "La indústria a Montmeló. L'empresa tèxtil de la família Fajas.
 - Industrialización y obrerismo: las tres clases de vapor 1869-1913. Izard Miguel. Ariel, D.L. 1973
 - La Vall del Tenes. Natura, passat i present d'un racó del Vallès. Jaume Dantí, Lluís Galobart i Joan Ruiz i Calonja. Mancomunitat de la Vall del Tenes 1.995
- www.museugranollers.org/alcaldes/poblacions.php

EL QUART, CINQUÈ I SISÈ CARRERS QUE ES CONSTRUÏREN FOREN ELS DE SANT ANTONI MARIA CLARET I LES CASES DE FUSTA, CARRERS ELISENDA DE MONTCADA I NATZARET

Dins el context de la Colònia Industrial Urbana de Parets, passem a descriure els últims carrers que es van construir pels treballadors/res de la fàbrica, en la nova urbanització anomenada del "MANSO HOMES".

Degut al gran projecte d'engrandiment de la indústria que els Srs. Feliu s'havien proposat portar a terme en la seva fàbrica de Parets a finals de la dècada de 1940 i principis de la de 1950 es feia necessària la construcció de més habitatges per als seus treballadors/res, es configurarien els nous carrers de Sant Antoni Maria Claret amb 20 habitatges, Elisenda de Montcada i de Natzaret amb 8 habitatges (cases de fusta), i dotades totes elles dels seus respectius horts familiars (seguint la idea de la caseta i l'hortet).

El número de cases construïdes per l'empresa per als seus treballadors/res entre 1876 i 1950 era de 83 (cases de cos) les dels carrers: Antoni Feliu, Santa Irene i Sant Josep. Hem de creure que el mestre d'obres d'aquestes cases fou el Sr. Josep Diví que va venir de Vilassar de Dalt (Sant Genís de Vilassar) amb la família Feliu per construir la Linera. Va viure amb la seva família al carrer del Vapor (avui Antoni Feliu) (veure: Recull Onomàstic de Parets del Vallès, estudis locals nº 5).

Per tant si sumem les 28 cases que es varen construir entre 1950 i 1958 en els carrers Sant Antoni Maria Claret, Elisenda de Montcada i de Natzaret ens dona un total de 111 habitatges edificats.

LA NOVA URBANITZACIÓ EN ELS TERRENYS DEL "MANSO HOMES"

Aquesta nova urbanització es situa en els

terrenys propietat de la fàbrica, anomenats de: "MANSO HOMES" i annex a la indústria.

Es posaren en pràctica tot un seguit de grans transformacions en aquest indret per dur a terme el nou projecte dirigit per la família Feliu i l'arquitecte Luis Castellón.

Les obres més visibles serien: la construcció de les noves cases, la construcció i eliminació de carrers seguint el nou projecte de la urbanització, així com la construcció d'un pont per travessar el torrent de ca n'Oms i la plantació de pins en el costat nord del torrent, que formarien un bosquet anomenat "bosquet de la fàbrica" (abans en aquest lloc hi havia hagut una vinya).

Seguint la filosofia de l'empresa, i amb el desig de proporcionar el màxim confort i facilitar als seus obrers/eres habitatges en les millors condicions i dotats de més serveis, es va projectar una nova urbanització situada entre els límits del torrent de ca n'Oms i el bosquet de la fàbrica al Nord, amb terrenys del cementiri al Sud, amb terrenys de la fàbrica a l'Est i a Ponent respectivament.

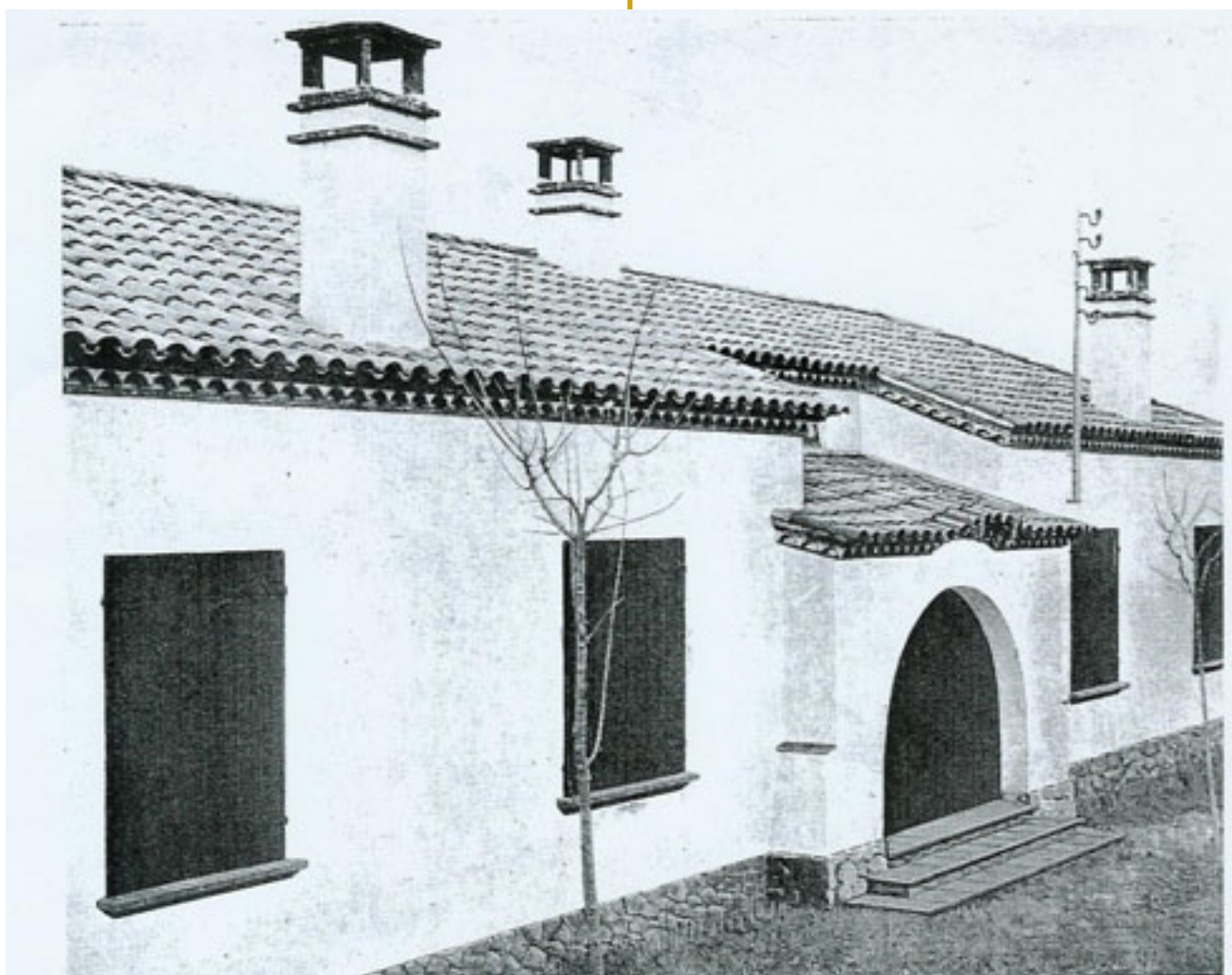
Les edificacions del carrer Sant Antoni Maria Claret es projectaren sota uns planejaments molt acurats per part de l'arquitecte: Luis Castellón i la família Feliu. La construcció s'encarregà als Germans Lloberas i el fuster fou Eduard Manau, tots dos industrials locals, tots ells de gran vàlua professional dins del seu àmbit per dur a terme tots els encàrrecs rebuts. En quant a les cases de fusta dels carrers Elisenda de Montcada i de Natzaret, el constructor seria una empresa especialitzada en edificacions prefabricades i amb la col·laboració dels dos industrials abans esmentats.

En primer lloc es va procedir a la urbanització de tota la zona començant pels nous vials emmarcats en uns determinats criteris estètics i dins unes línies d'arbres plantats expressament que assenyalaven els carrers;

el terra d'aquests vials estava format per les cendres i restes de carbó provinents de les calderes de la fàbrica, i que un cop estesa i piconada quedava un ferm molt compacte i sec, ja que era un material que no absorbia la humitat de terra.

" PLAN NACIONAL DE LA VIVIENDA "

El *Ministerio de la Vivienda* va posar en marxa el *Plan Nacional de la Vivienda de Renta Limitada* l'any 1955, al qual s'hi acolliren els Srs. Feliu.



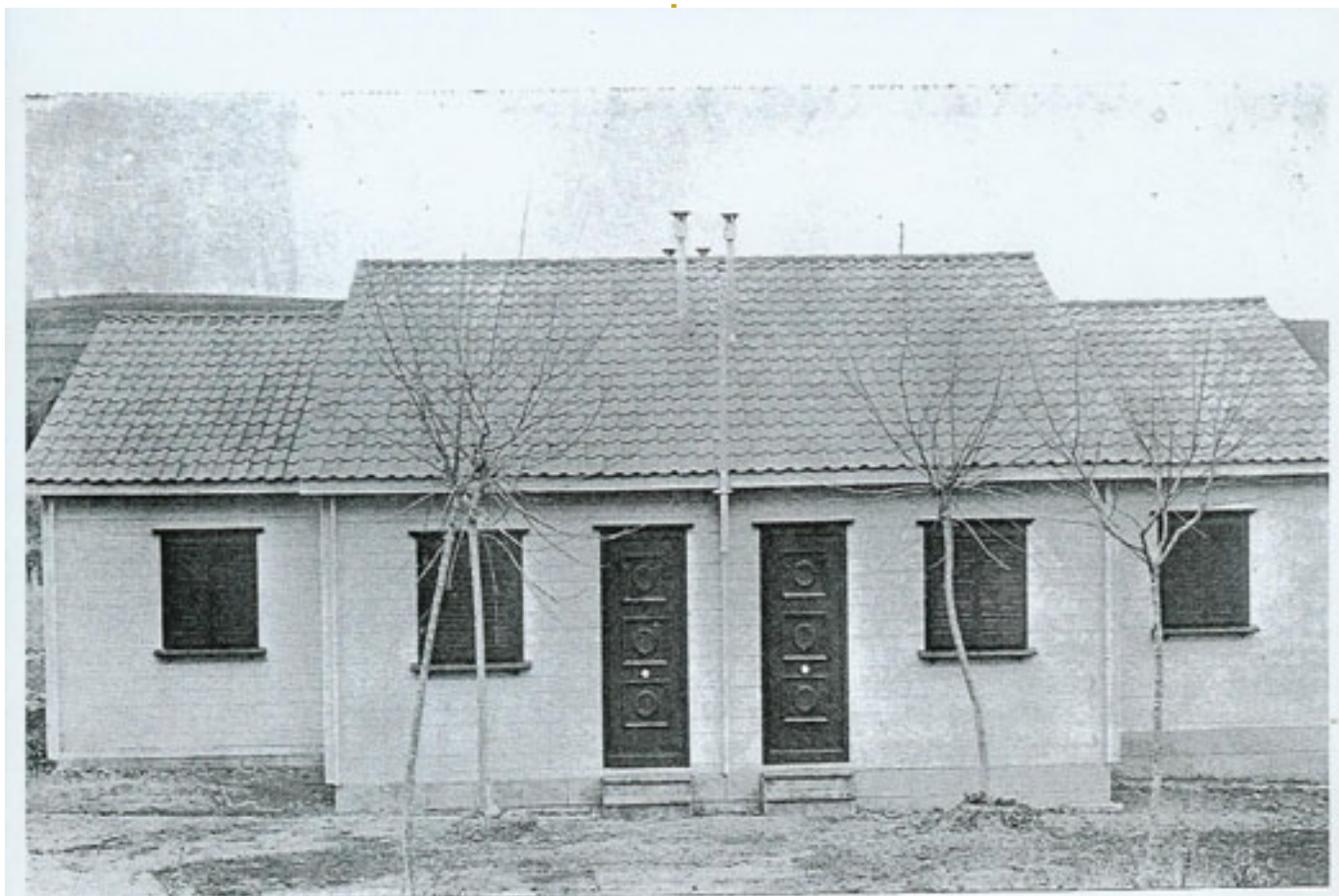
Cases unifamiliars del carrer Sant Antoni Maria Claret

Font: Llibre Centenari Indústria Linera, S.A. 1856-1956

Els arbres que es varen triar per aquesta nova urbanització van ser aurons de fulles caduques que creixen molt bé en llocs humits. Hem de tenir en compte que aquest lloc és molt humit, per la proximitat del torrent de ca n'Oms.

El jardiner que va plantar els pins del "bosquet de la fàbrica" i els arbres en els carrers de la nova urbanització, fou el Sr. Santasmasas que vivia a l'Eixample de Parets.

Per part del *Ministerio de la Vivienda* a Barcelona es va constituir el *Consejo Provincial de la Vivienda*. Per portar a terme aquest pla, el Govern de Madrid aprovà unes disposicions en les quals les empreses industrials que tinguessin més de 50 treballadors i empleats fixos des de l'1 de juliol de 1955 i que estiguessin ubicades a les províncies de Madrid o Barcelona, entre d'altres, tenien l'obligació de construir en el termini de cinc anys un nombre d'habitatges no inferior al 20% de la seva plantilla.



Cases de fusta carrers Elisenda de Montcada i Natzareet

Font: Llibre Centenari Indústria Linera, S.A. 1856-1956

El Instituto Nacional de la Vivienda concedia el 50% del seu valor sense interès durant 50 anys i la resta, juntament amb els terrenys, els havia d'aportar l'empresa. Els habitatges que es construïren quedaven vinculats a les empreses i al contracte de treball. Els lloguers eren molt reduïts.

L'acomiadament portava implícit el desnonament de l'habitatge.

LES NOVES CASES DEL CARRER SANT ANTONI MARIA CLARET

El 28 de Novembre de 1956 l'Ajuntament donà permís a la Indústria Linera S.A. per la construcció d'un grup de 20 habitatges de "renta limitada" en els terrenys del "MANSO HOMES" annexes a la fàbrica de la seva propietat. La construcció es féu en dues fases.

La primera fase consisteix en la construcció

de dues cases unifamiliars números 2-4 de planta baixa, i del primer bloc números 14 -16 de planta baixa i dos pisos, dos a cada planta i amb escala comunitària. Tots els habitatges de la planta baixa tenien sortida a l'hort del darrera. Era un model de casa adaptada als nous temps, orientades al sud i disposaven dels serveis d'aigua, llum elèctrica, clavegueram etc., i dins les normes establertes per les vivendes de renda limitada.

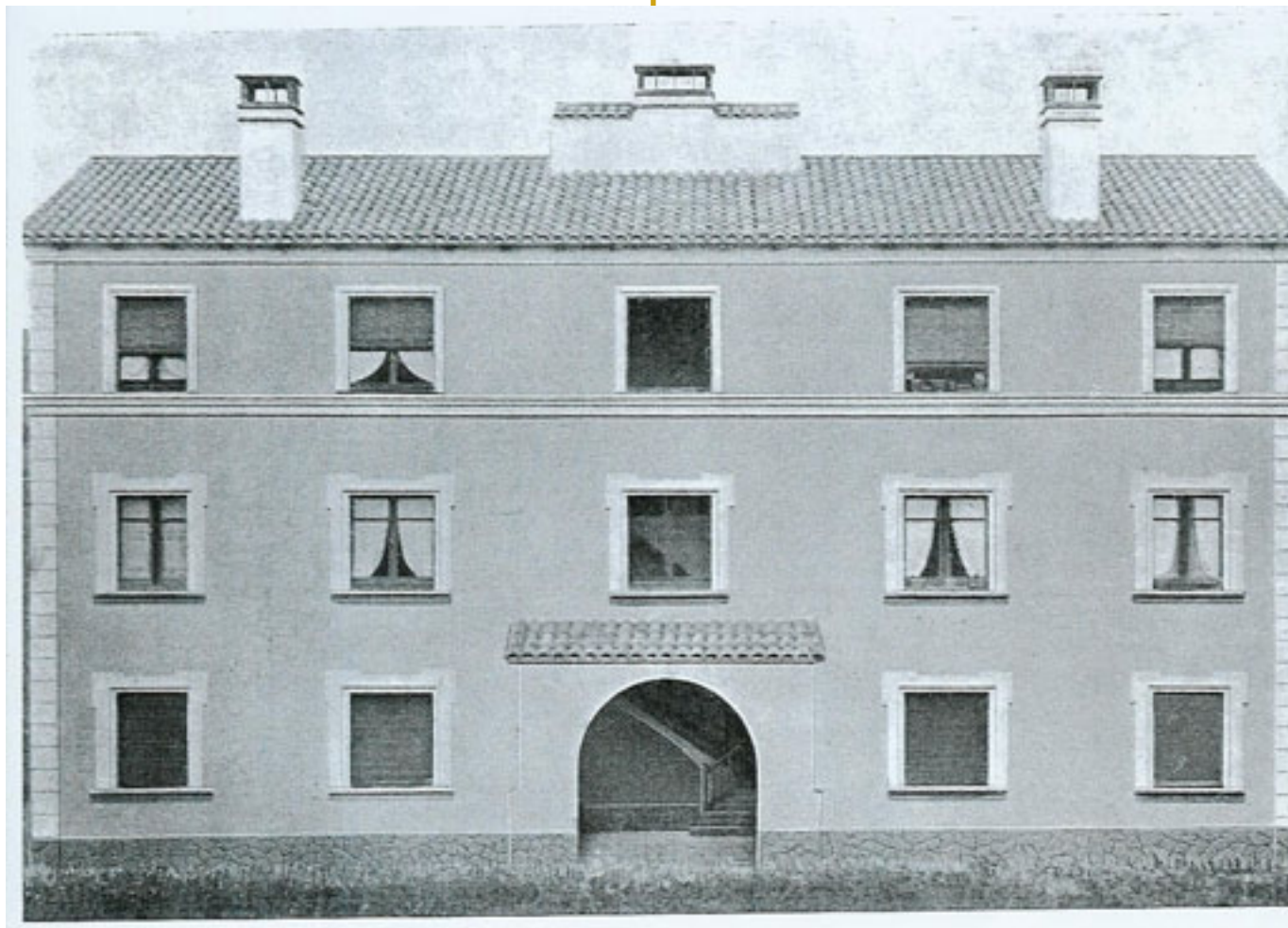
Aquest carrer el rotulà l'Ajuntament el 23 de Setembre de 1958.

Aquests nous habitatges no tenien res a veure amb les "cases de cos", construïdes a finals del segle XIX i principis del XX per part de l'empresa. La superfície edificada és de 74 m2. aproximadament, distribuïts en menjador-estar, cuina, safareig, pas, tres dormitoris i bany, totes les dependències donaven a l'exterior. Tots els habitatges tenien les mateixes

mides. També disposaven del seu hort familiar.

En la segona fase es construïren els dos blocs números 6-8 i 10-12 de planta baixa i dos pisos, dos a cada planta i amb escala comunitària i que completarien el carrer de Sant Antoni Maria Claret amb una llargada de 80 metres.

aquest carrer no hi hagué cap tipus de negoci. Els habitatges que es construïren quedaven vinculats a l'empresa i al contracte de treball. L'acomiadament portava implícit el desnonament de l'habitatge. El manteniment dels habitatges era gratuït i anava a càrrec de l'empresa, com en els altres carrers de la seva propietat.



Bloc de sis habitatges del carrer Sant Antoni Maria Claret

Font: Llibre Centenari Indústria Linera, S.A. 1856-1956

L'entrada comunitària de cada bloc i a les cases unifamiliars quedà molt ben emmarcada a través d'un petit porxo obert amb un portal semicircular (arc de mig punt) molt bonic.

Pel què fa al subministrament d'aigua potable aquesta provenia de la mina de ca n'Oms propietat de la fàbrica; cada dia s'omplien els dipòsits d'aigua situats sota la teulada de cada bloc. Els lloguers eren molt reduïts. En

EL TIPUS DE CONSTRUCCIÓ

Els fonaments eren de pedra de riu amb ciment pòrtland, i elevats de terra d'entre 50 i 100 cm. i omplerts amb les cendres i restes de carbó provinent de les calderes de la fàbrica per evitar les humitats del terra, les parets de maó (totxo massís) amb paret de càmera, els pisos amb bigues de formigó armat i amb voltes de rajola a la catalana, l'escala comunitària amb volta a la catalana, la coberta de teula

àrab sobre solera de emmetxat amb bigues de formigó armat, i els paviments del terra amb rajola hidràulica. Els arrebossats exteriors eren a la calç amb un color rosa molt suau. La fusteria era de pi del país de bona qualitat.

La cuina constava d'una cuina econòmica de carbó, amb dos focs i amb forn. La pica era de granit artificial.

El bany constava de vàter de seient de ceràmica, el lavabo de ceràmica i el plat de dutxa de ciment pòrtland. En el menjador-estar hi havia una llar de foc per escalfar l'habitatge a l'hivern.

La instal·lació d'aigua a la cuina, el bany i safareig era amb un tub de plom a pressió. Els desguassos en la part vista també eren tubs de plom.

Les aigües residuals estaven canalitzades a un tub general exterior subterrani i conduïdes a un pou mort i d'aquest al torrent de ca n'Oms.

ELS HORTS DELS TREBALLADORS/RES

Els horts de cada casa estaven situats a la part del darrera del bloc de l'habitatge, i eren regats amb l'aigua sobrant dels dipòsits. Un cop estaven plens sobreixia l'aigua que anava a parar al safareig que es trobava sota una galeria exterior al costat de la cuina i mitjançant una canonada aèria suspesa des de cada pis fins al seu hort corresponent, s'omplien uns bidons per tal de poder regar cada hortet.

S'hi conreaven patates, tomàquets, cebes, alls, enciams, escaroles, pebrots, albergínies, carbassons, mongetes seques, mongetes tendres, faves, etc. Cada família havia construït en cada tros unes petites casetes per guardar les eines del camp i criar, al mateix temps, conills, gallines i pollastres per al seu consum, i ajudar d'aquesta manera l'economia domèstica.

Aquests horts servien com a teràpia i oci a l'aire lliure després de les hores de treball dins la fàbrica. Les mides de cada tros eren de 10 metres x 10 metres = 100 m², aproximadament.

La separació estava delimitada per una tanca de dos metres d'altura feta amb canyes del torrent, hi havia horts que la tanca només feia un metre d'alçada perquè d'aquesta manera els raigs de sol hi entraven mes bé a l'hort a l'hivern. L'empresa cedia gratuïtament els horts als treballadors/res, com en els altres carrers.

ELS NOUS HABITATGES (CASES DE FUSTA) CARRERS ELISENDA DE MONTCADA I NATZARET (ACTUALMENT INEXISTENTS)

La situació d'aquests 8 nous habitatges es trobava entre les cases del carrer Sant Antoni Maria Claret i el torrent de ca n'Oms. Eren un nou model de construcció prefabricada de fusta emmetxada, composta de dos conjunts de quatre cases cadascun, eren cases unifamiliars de planta baixa, construïdes sobre una plataforma de formigó elevada de terra d'entre 50 i 80 cms. i omplerta amb les cendres i restes de carbó provinent de les calderes de la fàbrica, per evitar les humitats de terra, quatre cases estaven orientades al sud, carrer Elisenda de Montcada i quatre al nord carrer de Natzaret. Disposaven de servei d'aigua, llum elèctrica i clavegueram.

Aquestes cases eren completament diferents a les del carrer de Sant Antoni Maria Claret. Pel que fa a la superfície edificada era de 40 m². aproximadament, distribuïts en: cuina-menjador, dos dormitoris, bany, un safareig compartit per dues cases situat en un pati interior, totes les dependències donaven a l'exterior. També disposaven del seu hort familiar, cedit gratuïtament per l'empresa com als altres carrers.

Aquests carrers els rotulà l'Ajuntament el 23 de Setembre de 1958. La construcció d'aquestes noves cases va anar paral·lela a les del carrer de Sant Antoni Maria Claret.

Pel que fa al subministrament d'aigua potable aquesta provenia d'un pou de la mina de ca n'Oms propietat de la fàbrica, cada dia s'omplia el dipòsit que es trobava situat davant de les cases i elevat sobre una estructura de fusta perquè arribés als dipòsits de cada casa per decantació.

El manteniment de les cases era gratuït i anava a càrrec de l'empresa com als altres carrers de la seva propietat. En aquests carrers no hi hagué cap tipus de negoci. Els habitatges que es construïren quedaven vinculats a l'empresa i al contracte de treball. Els lloguers eren molt reduïts.

L'acomiadament portava implícit el desnonament de l'habitatge.

Aquest habitatges duraren uns 11 anys aproximadament (entre 1958 i 1969) ja que es varen deteriorar molt ràpidament degut a l'excessiva humitat que hi havia en aquest lloc i per la seva proximitat al torrent de ca n'Oms. Actualment aquestes cases ja no existeixen.

LES VENDES DE LES CASES

A finals de la dècada de 1960 l'empresa va decidir posar a la venda les cases dels carrers Antoni Feliu, Santa Irene i Sant Josep, i donant prioritat als inquilins (treballadors/res).

Uns anys més tard es van vendre les cases del carrer Sant Antoni Maria Claret, i els llogaters també varen tenir prioritat a la compra de les mateixes (extreballadors/res).

En el moment de la venda de les cases la família Feliu va mirar d'afavorir al màxim als treballadors/res, amb uns preus molt ajustats

per l'època en que es varen vendre.

Antoni i Josep Puig i Serra
Extreballadors de La Linera

NOTA: Molta de la informació que fem servir per a redactar els articles d'aquesta revista, prové de fonts orals d'antics treballadors de la fàbrica i d'experiències pròpies, ja que vàrem viure durant quinze anys aproximadament amb els nostres pares en les cases del carrer de Sant Antoni Maria Claret.

Cases habit. el 1919 al c. sta.Irene

CASES HABITADES EL 1919 AL CARRER STA.IRENE

<u>CASES SENARS</u>			<u>CASES PARELLS</u>		
Nº Casa	Noms	Edats	Nº Casa	Noms	Edats
1	Maria Cruells Mañosa Maria Guasch Cruells	44 19	2	Dolores Tomás Casetas	29
3	Rosa Vilarrasa Anfrúns	25	4	José Anfrúns Cot Josefa Freixas Castells	32 29
7	Margarida Cucurella Dalmau Amalia Dalmau Doménech	19 42	6	Benita Carrera Vidal	30
9	Juan Vila Serra Eulàlia Vilarrasa Anfrúns Maria Vila Serra	28 27 23	8	Miguel Soler Mató Josefa Manils Farrés	40 30
15	Juan Prats Más Antonio Prats Vives	24 55	10	Jaime Nadal Vila Concepción Dios Jené	40 36
17	Rosa Diví Girvert	42	12	Francisco Guasch Butjosa Pedro Torret Vila Teresa Torret Vila	37 24 39
19	Celestina Carreras Brunés	33	16	Pilar Blasco Tello Mercedes Blasco Tello	19 20
21	Isidro Gispert Cabot Maria Gispert Vallcorba Teresa Gispert Vallcorba	56 23 21	18	Ana Besora Nin	33
23	Rosa Vila Clapés	47	24	Esteban Anfrúns Bombilà Vicenta Carreras Brunés	24 24
27	Maria Calvó Parera	39	26	Concepción Maynou Forns José Ramón Dalmases	31 47
			28	Jaime Palou Erisa	42
14 CASES CONSTRUÏDES 10 CASES HABITADES 17 OBRERS/ERES QUE HI VIUEN 33 ANYS DE MITJANA			14 CASES CONSTRUÏDES 11 CASES HABITADES 19 OBRERS/ERES QUE HI VIUEN 32 ANYS DE MITJANA		

28 CASES CONSTRUÏDES

21 CASES HABITADES

36 OBRERS/ERES QUE HI VIUEN

1 TREB. DE MITJANA OCUPACIÓ CASES

33 ANYS DE MITJANA D'EDAT DELS TREBALLADORS/RES

Sóc nascuda l'any 1945, al Carrer Santa Irene núm. 10, és a dir un dels carrers anomenats per tothom de la Fàbrica. Llegir diversos articles publicats en aquesta revista Parietes pels germans Josep i Antoni Puig m'ha fet recordar els anys de la meva infància corrent, saltant i vivint per tot aquest entorn de la Linera, el meu espai natural durant anys.

Tot el treball que es fa des d'aquesta revista entenc que serveix perquè no es perdi la memòria del passat. Les fotografies que es publiquen de seguida les puc reconèixer perquè m'evocuen temps passats.



Recordo molt bé que a la Linera es treballava, per pocs diners, tota la setmana fins i tot els dissabtes sencers. El més dur era el torn de tarda, perquè sortíem a dos quarts d'onze de la nit. A l'estiu era

més passador, però a l'hivern feia un fred i una foscor que encongia l'ànima. Quan canviàvem el torn, els dilluns ens tocava llevar-nos a les cinc del matí per entrar a treballar a dos quarts de sis.

M'ha agradat molt la fotografia de la font del final del carrer de Sant Josep que heu publicat. Durant tres generacions ens va tocar anar a buscar l'aigua per abastir-nos a la font, a les cases no hi havia pas aigua corrent. En aquesta font mil i un càntirs i galledes s'hi van omplir. Mentrestant s'hi feia cua parlàvem i ens explicàvem tota mena de secrets, era una relació veïnal molt fructífera, podem dir que es vivia pràcticament al carrer. Anàvem a la font, anàvem a rentar al safareig, a l'estiu sortíem a parar la fresca al carrer, anàvem a collir carbó del rebuig de les calderes de la fàbrica perquè ens servia per cuinar, recordo que aquest carbonet de les calderes s'abocava darrera la casa de Ca n'Oms, encara avui

on hi ha terra si poden veure restes negres.

L'entorn de la Linera era agraciat amb aigua, fonts i mines que proveïen la fàbrica, l'aigua era una matèria absolutament necessària per fer anar tota la producció.

Torno al que he dit al principi la casa del carrer Santa Irene núm. 10, avui encara té la mateixa façana, just en aquesta casa van viure-hi tres generacions de la meva família, jo mateixa vaig néixer i viure-hi molts anys, així com els meus germans la Rosita, l'Angelina, el Joan, la Carme, la Conxita i el Josep conegut a tot el poble pel Dani.

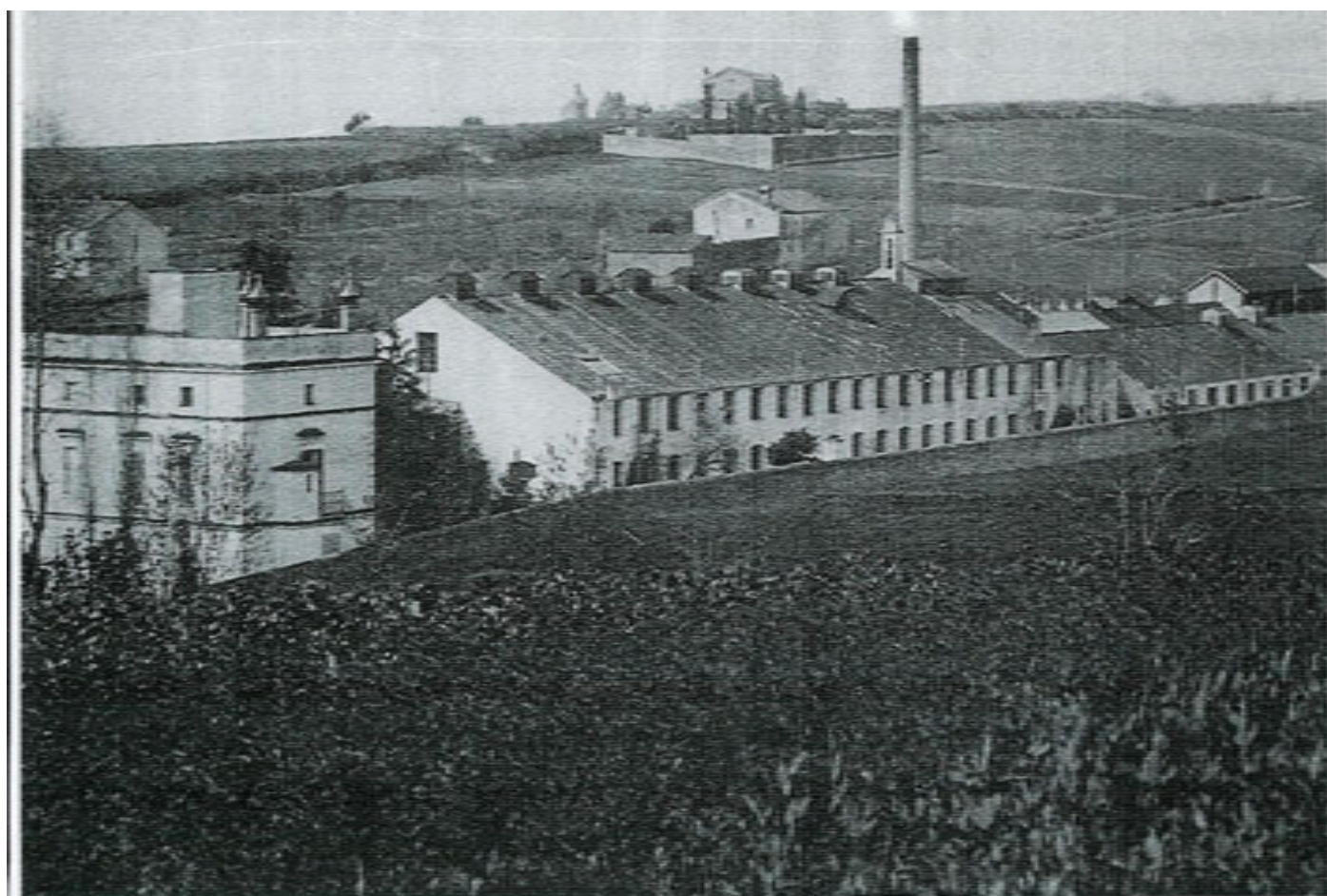
El nostra pare era el Daniel Nadal de Dios, també va néixer en aquesta casa. La meva àvia és deia Conxita de Dios, venia de Granollers del Coll de la Manya i es va casar amb en Jaume Nadal. El fill, el meu pare sempre li van dir el Daniel del Coll de la Manya i es va casar amb la Carmeta Flaqué de Can Genís. Cada casa podria explicar una història semblant a la meva.

Gràcies per donar-me l'oportunitat de recordar i de que aquests records no s'esborrin quan nosaltres morim sinó que quedin transcrits en algun lloc, un bon lloc és aquesta revista.

Carme Nadal Flaqué



L. Roisin, fot. Barcelona.



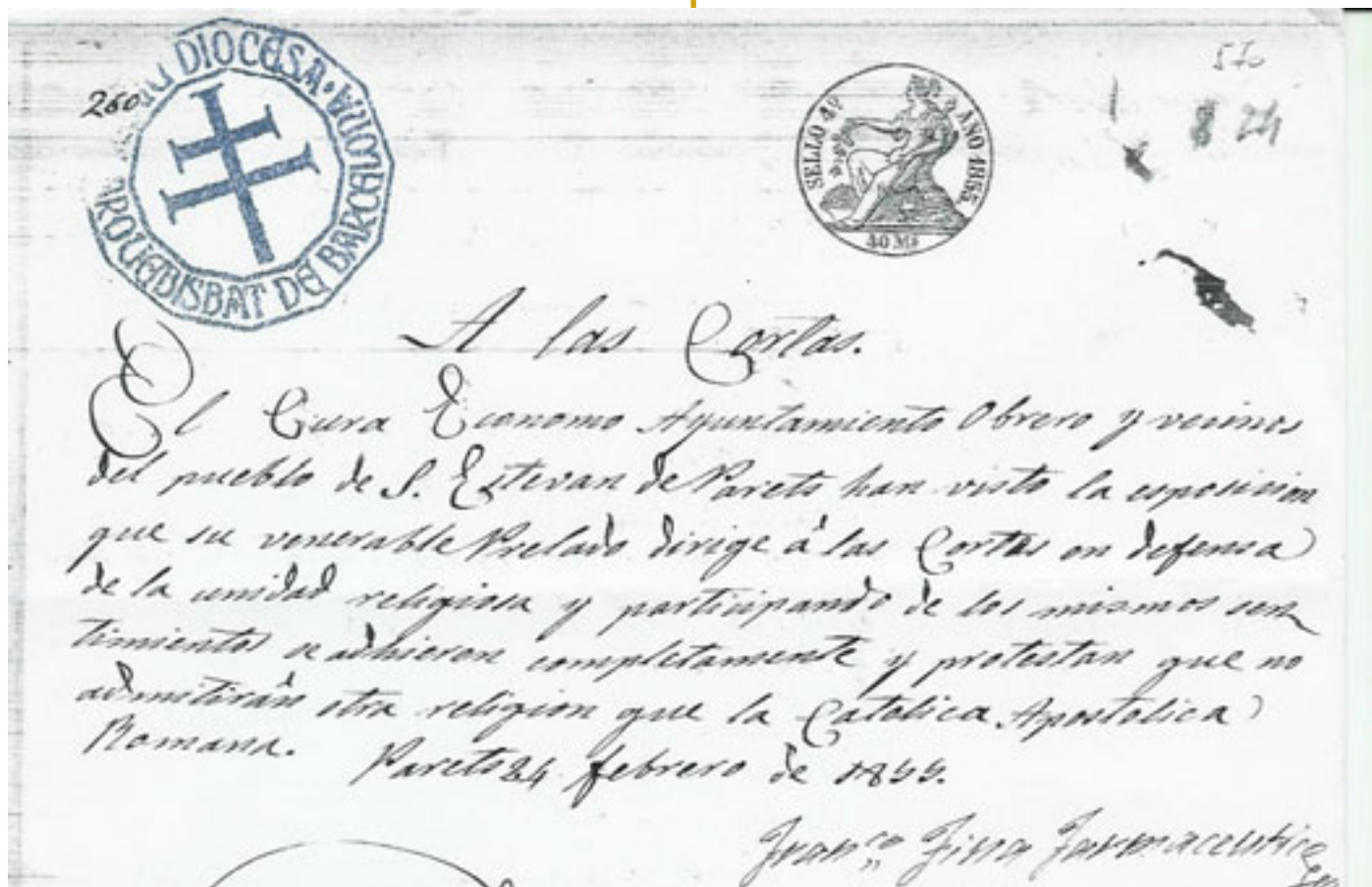
Fábrica, hijos de Antonio Feliu

L. Roisin, fot. Barcelona.

“A las Cortes”

A l'arxiu Diocesà de l'Arquebisbat de Barcelona hem trobat un document de 24 de febrer de 1855, adreçat a les Corts, relatiu a la recollida de signatures de la parròquia de Sant Esteve del nostre poble, en defensa de la unitat religiosa a Espanya.

près un llistat fins a 75 que no saben escriure i signa per ells un tal Joan Colomé. En tot el llistat no hi figura cap dona, se suposa que van signar només els cap de família, de totes maneres no deixa de sorprendre que no hi consti cap vídua com a cap de casa.



El text adreçat a les Corts diu textualment:

"El Cura Economo, Ayuntamiento Obrero y vecinos del pueblo de S. Estevan de Parets han visto la exposición que su venerable Prelado dirige a las Cortes en defensa de la unidad religiosa y participando de los mismos sentimientos se adhieren completamente y protestan que no admitiran otra religion que la Católica, Apostólica y Romana. Parets 24 febrero de 1855."

El primer que signa és el capellà de la Parròquia de Sant Esteve, José Riu Prbo. Economo. A continuació ho fa el farmacèutic el senyor Francesc Fina. Tot seguit trobem un conjunt de signatures fins arribar a 83 i des-

La població a Parets l'any 1854 era de 610 habitants, les 158 signatures que hi ha en el document coincideixen aproximadament amb el nombre de caps de família si tenim en compte que a cada família hi havia 4 persones.

Hem de destacar, entre d'altres, els següents cognoms: Anfruns, Arimany, Arimon, Arisa, Armadans, Banús, Butjosa, Calsada, Calvó, Careta, Castells, Clapé, Colomé, Cortés, Costa, Cot, Esteve, Fontcuberta, Garreta, Gorina, Guasch, Mainou, Manils, Manyosa, Martí, Mompart, Ninou, Padró, Palou, Planas, Ramon, Serra, Sirbent, Sors, Torret, Valls, Verdaguer, Vila, Visa.

Aquest document s'ha d'emmarcar en el moment polític que s'estava vivint en relació a les diferents Constitucions que es van redactar, tramitar i algunes aprovar al llarg del segle XIX, fruit de les diferents posicions polítiques que existien i també del pes que l'església catòlica exercia.

Per altra part s'ha de tenir en compte que aquest mateix any 1855 té lloc una nova desamortització, l'anomenada de Madoz, molt important pel volum de béns de l'església i de l'Estat que surten a subhasta. L'any 1835 a Parets la desamortització havia afectat propietats del nostre poble, concretament la Torre de Malla, que havia passat del clero a la família Mandri.

Si analitzem els diferents textos constitucionals en l'apartat de la religió trobem que la Constitució de 1812, estableix com a única religió la catòlica en els termes següents:

"La religión de la Nación española es y será perpetuamente la católica, apostólica, romana, única verdadera. La Nación la protege por leyes sabias y justas y prohíbe el ejercicio de cualquier otra" (art 12).

Tinguem en compte que el 2 de febrer de 1813 s'aboleix la Inquisició per incompatibilitat amb la primera Constitució. Després vindrà la Constitució de 1837, que estableix:

"La Nación se obliga a mantener el culto y los ministros de la religión católica que profesan los españoles".

Aquest redactat implica un principi de tolerància, malgrat que l'Estat ha de contribuir econòmicament en el manteniment de la religió catòlica, obre la porta a la llibertat de cultes.

La Constitució de 1845, recupera un altra vegada el caràcter únic de la religió catòlica i prepara el terreny per la signatura del Concordat de l'any 1851 amb la Santa Seu.

L'article referent al tema de la religió queda redactat així:

"La religión de la Nación española es la católica, apostólica, romana. El Estado se obliga a mantener el culto y sus ministros"

La Constitució de 1869 acaba amb la monarquia d'Isabel II i estableix la tolerància de religions. No es nega el catolicisme però no el reconeix com a únic. Per primera vegada la Constitució no té cap text d'afirmació confessional, és a dir es reconeix la llibertat de cultes.

El document relatiu a la nostra parròquia, que hem trobat a l'arxiu Diocesà, és un indicador més del nivell de la importància i influència que tenia l'església catòlica. Mitjançant l'anàlisi de les diverses Constitucions del XIX veiem com s'aconsegueix, encertadament, reconèixer la llibertat de cultes i sortosament és dibuixa la separació del poder polític del poder religiós.

Rosa Martí i Conill

Llicenciada en Ciències Químiques

Bibliografia:

A las Cortes. 24 de febrer de 1855. Manuscrit. Inclòs en la documentació de la Parròquia de Sant Esteve de Parets del Vallès. Arxiu Diocesà de l'Arquebisbat de Barcelona.

Història de l'Eixample (1ª part)

Abans de començar aquest escrit, vull donar les gràcies al director de la revista *Pàrquetes*, per permetrem narrar una part de la història de l'Eixample de Parets del Vallès. Una part viscuda en primera persona, una altra per transmissió oral i recopilació de documents dels seus principals protagonistes.

Els germans Sebastian i Antonio Casanova Salrà, vivien al barri de Sant Andreu de Barcelona, eren administratius i el seu primer contacte amb Parets del Vallès va ser a l'estiu de l'any 1922.

Tenien en estudi construir una urbanització propera a l'estació del tren per la seva proximitat a Barcelona. En aquell temps, poques persones disposaven de cotxe i el tren estava de moda. La seva idea era construir una urbanització pionera a Catalunya

Les finques que van comprar van ser tres. La primera a l'actual carrer Berenguer i Rius i Taulet, al Sr. José Xicota i Sors, el dia 23 de desembre de 1924 davant el notari de Barcelona Sr. Melchor Canal i Soler, la segona i la tercera al Sr. José Cortes i Padró que estan en els actuals carrers de Alfons XIII, Anselm Clavé, Valldonzella, Dos de Maig, Montserrat i Casanovas. La resta de l'Eixample va ser per mitjà de permuta amb diferents propietaris: el Sr. Juan Ferret Planes, Sra. Remedios Ventura Pou, Sr. Miquel Busquets i Ribó i d'altres però, de tots, el que disposava de més finques era el Sr. José Marcet Carbonell; nascut i veí de Sant Pere de Ribes, propietari de la major part de les finques de l'Eixample: Can Butjosa, actualment casal de cultura, la casa Nova i Can Vila dintre dels terrenys expropiats per La Riera de Caldes, etc. Per aquesta raó es van poder fer els carrers rectes, no com al principi que seguien antics camins o límits de propietaris, com els carrers Dos de Maig, Montseny, Mossèn Cinto Verdaguer i d'altres que formaven part de la primera fase de la urbanització de l'Eixample.

Un dels primers carrers que es van obrir va ser el carrer Berenguer, aprofitant l'antic camí de Can Berenguer a la Torre d'en Malla, quedant la masia de can Roc al mig de la urbanització de l'Eixample.

Quan van començar la urbanització, només existia la masia de can Berenguer, can Butjosa i Can Roc dintre de l'actual Eixample.

El dia trenta d'octubre del 1924 el Sr. Juan Castell havia comprat una casa en construcció, només tenia planta baixa i més tard va pujar una segona planta coneguda com a Can Roc.

La única indústria de l'Eixample, i tocant a Can Berenguer era la T.I.P.S.A. del Sr. Abel, de tints i aprests, atès que hi havia molta aigua. Avui es troba a Tordera.

L'actual Avgda. de Catalunya estava oberta però sense asfaltar i era coneguda com la carretera de Sant Miquel del Fai

Les primeres parcel·les que es van vendre mitjançant document privat són de l'any 1.926 i el preu de venda es comptava per pams quadrats, a raó de vint i cinc cèntims. L'equivalent a un metro quadrat eren 26.468 pam², per tant el preu metro quadrat era de 6,62 pessetes, avui 0,04 €. Anys més tard els senyors Casanovas, junt amb la Sra. Dolores Sala Quintana, esposa del Sr. Antonio Casanovas, la germana d'aquesta, Sra. Montserrat Sala Quintana i la llevadora la Sra. Rosa Casanovas Samaranch (moltes persones que encara viuen van néixer amb el suport d'aquesta llevadora) van fixar la seva residència en l'actual Avgda. de Catalunya, en el núm. 20.

En els proper números de la Revista *Pàrquetes* continuarem ampliant més detalls i donant més informació

Salvador Isern i Anglada



Dolores Sala Quintana (any 1924)



Can Berenguer i Tipsa (any 1924)

Entrevista a Núria Nogué

Núria Nogué i Solé va néixer a Barcelona, en el carrer Alibey l'any 1.936. És una persona molt identificada amb la vida associativa de Parets. Coneix al detall la història de l'Eixample i, com veurem més endavant, al llarg de l'entrevista, ens donarà moltes dades perquè a part de viure en pròpia persona ha



recollit molta informació de registres de dades del que va ser la construcció del temple de Sant Jaume de Parets. És la filla del ferrer de l'Eixample, que l'any 1942 va fixar la seva residència en aquest barri del nostre

poble. Moltes de les reixes que han adornat els edificis d'aquesta urbanització modèlica, què s'aprovà l'any 1930, es coneixia inicialment amb el nom de Casanovas i que comprenia terrenys de Sebastià Casanovas, Josep Marcer Carbonell, Cristòfol Ferret Albà i Amanda Sacristà, van ser fetes pel seu pare.

Parlem del vostre pare, en Josep Nogué.

El vostre progenitor, durant els darrers anys de la República va estar al servei del president de la Generalitat. Podria fer-nos cinc cèntims?

El meu pare el 10 d'abril de l'any 1.938, en plena Guerra Civil, va ingressar com a mosso d'esquadra de Catalunya amb el número 736. La seva funció era la d'escorta del President de la Generalitat.

Com va ser que s'instal·lés a Parets?

Va deixar el taller de Barcelona i el va instal·lar al barri de l'Eixample de Parets. Era l'any 1942, en plena Postguerra, quan va abandonar la gran ciutat per venir a continuar a fer l'ofici de carrosser en aquest poble.

La matèria primera era la fusta i construïa carros, carretes, tartanes, volquets per camions, etc. També encerclava les rodes dels carros de trabuc del pagesos que hi havia en el nostre poble i dels pobles veïns, ja que no era una professió gaire estesa en aquesta part del Vallès Oriental. A part de clients de Parets també en venien de Mollet, Montmeló, Santa Coloma, etc. La fusta, si no recordo malament, era el faig i l'anava a buscar a Breda.

Quan va canviar la fusta pel ferro?

Cal dir que el meu pare, a diferència del ferrer del casc antic, no ferrava cavalls. En l'evolució del carro amb rodes de fusta a rodes pneumàtiques, no hi va entrar i va passar a fer eines de ferro per la gent del camp, com eren les magalles, magallons, volants, falç, arades, etc.

Va ensopegar una època en què tot i els temps difícils, es va començar a construir força a l'Eixample, quins varen ser els seus inicis en aquesta etapa?

Com bé dius en els anys de la postguerra es va continuar edificant en aquest barri. Els estiuejants es començaven a fer la caseta i necessitaven algun manyà que els fes les reixes, les portes de ferro, les cledes, barbacoes, etc. Aquest és el motiu del seu gir professional, en què es va passar a treballar més en el món de la construcció i deixar una mica de banda el treball del ferro aplicat a la pagesia. Tenia un cert gust en el disseny i la confecció de les reixes i era un apassionat de la feina que feia, fins i tot dibuixava ell mateix les futures tanques metàl·liques. En el nostre poble tot passejant per la urbanització Casanovas hom pot veure el llegat de la seva obra en moltes de les torretes construïdes en aquella època.

La COREFO (Cooperativa de Repoblació Forestal) va ser la empresa que els anys cinquanta i seixanta va fer la xarxa de distribució d'aigües per l'Eixample i el barri Antic.

Hi va participar el vostre pare en aquesta obra?

Hi va participar soldant els tubs de les canalitzacions de les aigües i també quan varen construir el dipòsit de l'aigua a la plaça Espanya, va fer-hi les reixes de ferro i els tancaments exteriors metàl·lics. Va treballar al costat de l'Enric Ballera, Francesc Gorina i Josep Gomis. La nevada de la nit de Nadal de l'any 1962 va deixar Catalunya incomunicada. Va intervenir també en les obres de la piscina.

L'any 2004 la COREFO va fer un homentage als seus promotors, i van assistir-hi com a convidats els fills d'en Martínez-Ballera, Gomis, Gorina i Rosich-Nogué.

Com va contribuir en Josep Nogué per tal de treure la neu dels nostres carrers?

En Joan Ninou i Serrajordi tenia tractors i maquinaria per fer desmunts. El meu pare va dissenyar i després va fer realitat una pala llevaneus; aquest aparell anava de tort i desplaçava la neu cap a un cantó de la cuneta i després ho feia en l'altre sentit. Varen muntar aquesta pala en el tractor d'en Ninou i varen poder netejar tota la carretera que va de l'estació fins al Casc Antic, treballant nit i dia.

El temple expiatori de Sant Jaume

Expliqui'ns els orígens de l'església de Sant Jaume?

L'any 1947 el rector del poble Jaume Escudero, va sol·licitar juntament amb una comissió formada per autoritats de Parets i una comissió de veïns de l'Eixample, al bisbe de Barcelona Dr. Modrego l'autorització per obrir un nou lloc d'oració i pregària per poder celebrar la missa a l'estiu. La comissió de autoritats estava formada per Francesc Gorina, Joan Oliveras, Joan Anfruns, Lluís Mas, Joan Almirall i Santiago Val. La formada pels veïns de l'Eixample era, Fidel Garcia

Ruano, Ramon Leris, Francisco Quiles, Sebastià i Antoni Casanovas, Glòria Ventura i Rosa Casanovas. Un any més tard el nou prevere de Sant Esteve, en Jaume Urgell, va demanar al màxim responsable de l'església a Barcelona per concelebrar els dies festius de precepte dues misses al poble i una a l'Eixample de Parets., petició que li fou concedida .



Josep Nogué al seu taller

A l'Avinguda Catalunya 26 hi vivia el Sr. Fidel Garcia Ruano en una torre. El garatge es va habilitar com a lloc de culte, entre els anys 1948 i 1951. Els estiuejants i les famílies d'aquesta barriada els diumenges i festes de precepte anaven a missa en aquest local transformat en temple. En aquella època el rector era mossèn Jaume Urgell, ja que va estar com a pastor espiritual del nostre poble de l'any 1948 al 1955. Cal dir que era el vicari qui normalment celebrava l'Eucaristia.

Podríem parlar de mecenes, els qui varen fer possible el nou temple, com va passar amb la reconstrucció l'església de Sant Esteve del barri Antic?

En Josep Marcer i Carbonell, va donar els actuals terrenys on hi ha ubicada actualment

l'església i tota la plaça. Es va començar a fer l'església en varies etapes: es va iniciar per on ara hi ha el presbiteri i es va ampliar en diferents fases la nau principal. El cost de les obres es va sufragar amb aportacions populars. Per tal d'aconseguir diners per tirar endavant les obres del nou temple es varen organitzar en diferents ocasions una tómbola. El local on es feia la rifa era el Casino de



Josep Nogué al seu taller

Parets. Per organitzar aquesta activitat calia el permís del Bisbat de Barcelona. Cal dir que els estiuejants i la gent de l'Eixample hi varen col·laborar força.

Hi va haver una participació desinteressada per part de moltes persones. Un exemple és la pintura mural que hi ha en el fons de l'església que és el tapís de Sant Jaume. L'autor d'aquesta obra és Martín Fernández de Córdoba i Collado. Bequer era un joier d'origen alemany que va dissenyar i va regalar a la parròquia per aquest temple el calze i el copó. També a l'exterior, concretament a la plaça, hi havia una font quadrada amb escultures de pedra cuita, obra d'aquest mateix orfebre. El meu pare també hi va deixar una petita petja en aquest temple que són els llums del santíssim i de la rectoria. Més que la participació d'uns mecenes, tot i que hi varen haver aportacions molt importants per part de Marcer i Amanda Sacristà, podríem dir que ha estat un temple expiatori, és a dir, que han estat les

aportacions dels fidels el que ha fet que s'acabés la nostra església.

Amanda Sacristà va col·laborar econòmicament en l'acabament de les obres, però va demanar com a condició que pogués instal·lar en el nou temple les imatges a les quals hi tenia més devoció: Sant Armant, Mare de Déu dels Àngels, Sagrat Cor, Sant Antoni, Sant Ignasi, Santa Teresa, Sant Jaume i Sant Francesc.

La imatge de la Mare de Déu de Montserrat la va subvencionar totalment la família Casanovas.

El nou centre de culte va funcionar amb plena normalitat des d'un primer moment?

La primera pedra de la nova església de Sant Jaume es va posar el dia 14 de setembre de 1947. El rector de la parròquia del poble era mossèn Jaume Escudero i l'arquitecte que va dissenyar el nou temple i va fer el seguiment de les obres era l'arquitecte municipal Garcia de Alcañiz. Tot i estar en construcció es va celebrar la primera missa l'any 1951.

Els primers temps es celebrava la missa només els diumenges i les festes de precepte durant l'estiu. Va ser amb Pere Batlle, com a rector i amb els vicaris Enric Díez i Joan Mata, qui va congregar la comunitat cristiana en aquest lloc de culte durant tot l'any. Cal dir també que l'església no es va consagrar fins al primer lustre del nou mil·lenni. Ho va fer el bisbe Pere Tena, del Bisbat de Barcelona, quan era prevere de la parròquia en Pere Farriol.

Rosa Martí i Conill i Joan Volart i Bellavista



L'Anagrama amb què es comercialitzava tot el gènere manufacturat de la fàbrica era el Camaleó.

Aquest logotip va ser dissenyat pel dibuixant Josep Triadó i Mayol.